

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

ТУРЧИН Владислав Вікторович

УДК 7.01

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРОЕКТНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ
ДИЗАЙНЕРА

05.01.03 – технічна естетика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Харків - 2004

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківській державній академії дизайну і мистецтв Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України
Бойчук Олександр Васильович
Харківська державна академія дизайну і мистецтв, професор кафедри "Дизайн"

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Боднар Олег Ярославович
Львівська академія мистецтв, професор кафедри "Дизайн інтер'єра"

кандидат мистецтвознавства, доцент
Нємцова Валентина Сергіївна
Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, доцент кафедри культурології

Провідна установа: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, кафедра теорії та історії архітектури і синтезу мистецтв Міністерства культури і мистецтв України, м. Київ

Захист відбудеться 6 жовтня 2004 р. о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.109.01 при Харківській державній академії дизайну і мистецтв за адресою: 61002, м. Харків, вул. Червонопрапорна, 8

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської державної академії дизайну і мистецтв за адресою: 61002, м. Харків, вул. Червонопрапорна, 8.

Автореферат розісланий " ____ " вересня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Омельченко О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дизайн усе активніше впроваджується в різноманітні сфери людської діяльності, наповнюючи простір сучасної проектної культури новими уявленнями про естетику предметного світу. Видозмінюються форми та технології проектування, а разом з ними і критерії оцінки продуктів дизайн-діяльності.

У цих умовах стає актуальною проблема підготовки фахівців з якісно новим рівнем професійного мислення. Відповідно, проблема формування професійного мислення дизайнера вимагає наукового аналізу, теоретичного осмислення й аргументованих висновків, що вказують напрямки її розв'язання.

Актуальність теми. В останнє десятиліття статус дизайнерської професії став кардинально змінюватися. Це обумовлено тим, що професійно підготовлений дизайнер здатний реально впливати на підвищення рівня виробництва, якості виробів і послуг і якості життя в цілому. Універсальність спеціальності дизайнера виявляється в тому, що він реалізує у своїй діяльності спектр складних гуманітарно-естетичних, соціально-психологічних і споживчих завдань. Перед ним стоїть проблема не просто задовольнити запит і потреби ринку, але й реального прогнозування і моделювання не тільки цих споживчих запитів, а також і образу людини, її іміджу і ціннісних орієнтацій. Через особливий статус дизайнера в сучасному суспільстві та універсалізації його функцій, різко зростають вимоги до раціональних характеристик його професійної підготовленості, що знаходить усе більше відображення в організації освітнього процесу. Мобільне, гнучке мислення, що дозволяє оперативню реагувати на поставлені проектні задачі й ефективно їх вирішувати як на індивідуальному рівні, так і в процесі колективної міждисциплінарної діяльності, завжди було і залишається базовим компонентом професії дизайнера.

Разом з тим, через свою об'єктивну складність професійне мислення дизайнера в цілісному вигляді дотепер предметно не розглядалося. За своєю природою це відповідне поняття перебуває на стику різних галузей наукового знання: філософії, психології, педагогіки, мистецтвознавства, що вказує на міждисциплінарний характер його дослідження. Формування професійного мислення є основою системи будь-якого напрямку освіти, в тому числі системи дизайн-освіти. Дослідження процесу формування проектно-образного мислення дизайнера відкриває нові можливості розуміння механізму народження проектної ідеї та ефективних цілеспрямованих способів її реалізації.

Існує значна кількість досліджень, у яких розглядалися окремі аспекти даної проблеми. Зокрема, питанням аналізу структурування процесу мислення в проектній діяльності присвячені дослідження відомих закордонних методологів Дж.Джонса, П.Хілла. Виявлення окремих аспектів процесу професійного мислення дизайнера знайшло відображення в дослідженнях методолога і філософа Г.Щедровицького, теоретиків російського дизайну О.Генісаретського, В.Глазичева, В.Сидоренка, В.Пузанова, а також Н.Валькової, Б.Клубикова, О.Устинова. Цим питанням присвячені деякі публікації низки фахівців у сфері

дизайн-освіти України О.Боднара, Ю.Божка, О.Бойчука, В.Даниленка, В.Мироненка, М.Яковлева. Актуальність даної проблеми, її значимість для теорії і практики дизайну визначили вибір теми дослідження - "Особливості формування проектно-образного мислення дизайнера".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведене у межах науково-дослідної роботи, що реалізує постанову Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 № 37 "Про першочергові заходи для розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їхніх досягнень у промисловому комплексі, об'єктів житлової, виробничої і соціокультурної сфер", за темою "Розробка методики оцінки якості дизайнерських продуктів і її впровадження на прикладі оцінки універсальних спортивних тренажерів" (затверджених МОНУ номер державної реєстрації УкрІНТЕІ 01-00U000342 від 31.07.97), а також за темою, "Закономірності розвитку, принципи, методи і засоби дизайну і формування національної моделі дизайну в Україні", що пройшла конкурс у Міністерстві освіти і науки України.

Мета і задачі дослідження. *Мета* даного дослідження - виявлення особливостей проектно-образного мислення дизайнера і визначення ефективних напрямків його розвитку.

Відповідно до мети роботи визначені такі *задачі* дослідження:

- проаналізувати дослідження, присвячені особливостям мислення в проектно-художній діяльності;
- виявити базові структурні складові мислення дизайнера та його базові якості;
- дати загальне визначення понять "професійне мислення дизайнера" та "проектно-образне мислення дизайнера";
- виявити, систематизувати і провести експериментальне моделювання засобів активізації проектно-образного мислення дизайнера;
- систематизувати історичний матеріал, присвячений особливостям формування професійного мислення дизайнера;
- провести порівняльний аналіз моделей навчання у провідних дизайнерських школах трьох європейських країн (Німеччини, України, Росії) і виявити особливості формування проектно-образного мислення студентів.

Об'єкт дослідження – процес формування проектно-образного мислення дизайнера.

Предмет дослідження – професійні особливості формування проектно-образного мислення дизайнера.

Методи дослідження. У даній роботі використовувався системний підхід до аналізу літератури для визначення специфіки мислення в проектно-художній діяльності і виявлення його структурних складових. Метод абстрагування був використаний у процесі вивчення специфіки формування проектно-образного мислення в вищих школах дизайну. Метод систематизації і ретроспективного аналізу був використаний під час розгляду історичного матеріалу щодо особливостей формування професійного мислення на основних етапах становлення і розвитку дизайн-діяльності. Метод екстраполяції дозволив

провести аналіз фундаментальних і евристичних засобів активізації проектно-образного мислення. Метод моделювання застосовувався з метою виявлення і розробки ефективних навчально-методичних засобів активізації проектно-образного мислення дизайнера.

Межі дослідження. Дисертація містить елементи міждисциплінарного дослідження і спирається на дані таких галузей наукових знань, як філософія, психологія, педагогіка, мистецтвознавство. Ці дані вкрай необхідні для аналізу такого складного і синкретичного за своєю природою процесу, яким є формування проектно-образного мислення дизайнера.

З метою одержання різнобічної та об'єктивної картини моделей формування мислення дизайнера, поряд з історичним зіставленням й узагальненням, проводився аналіз методики підготовки дизайнерів в трьох відомих європейських школах дизайну: Вищій школі мистецтв і дизайну Галле Бург-Гібихенштайн (Німеччина), Московському державному художньо-промислому університеті ім. Строганова (Росія), Харківській державній академії дизайну і мистецтв (Україна). Вибір цих шкіл визначався наявністю яскраво виражених методик підготовки дизайнерських кадрів. Порівняльний аналіз особливостей формування професійного мислення дизайнера дозволяє більш об'єктивно оцінити ступінь ефективності застосовуваних засобів і методів.

'Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

- дана робота є першим системним науковим дослідженням, що розкриває особливості професійного мислення дизайнера;

- вперше дані і введені в науковий обіг формулювання понять "професійне мислення дизайнера" і "проектно-образне мислення дизайнера";

- визначені основні структурні складові проектно-образного мислення дизайнера;

- виявлені існуючі ефективні і розроблені нові засоби формування проектно-образного мислення дизайнера;

- розкриті особливості формування проектно-образного мислення дизайнера на етапах становлення і розвитку дизайн-освіти;

- узагальнений практичний досвід процесу формування базових компонентів професійної підготовки дизайнера.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона дає цілісне науково-обгрунтоване уявлення про особливості професійного мислення дизайнера, у цілому, і проектно-образного, зокрема. Представлена у роботі генеза формування проектно-образного мислення дозволяє залучити до теорії дизайну системні відомості, пов'язані з проблемою об'єктивної оцінки об'єктів дизайну, які використовуються в мистецтвознавчих дослідженнях. Окремі висновки можуть транслюватися в площину подальших наукових досліджень, пов'язаних з питаннями розвитку та збагаченням дизайнерської практики.

Практична значимість отриманих результатів транслюється, у першу чергу, до сфери підготовки фахівців в галузі дизайну. Виявлені засоби формування професійного мислення можна використовувати в системі дизайн-освіти, зокрема, при розробці навчальних програм, курсів, дидактичних завдань

з дисциплін "Основи формування", "Основи методики дизайну", а також базової дисципліни - "Проектування". Низка положень дисертації може бути застосована в практичній дизайн-діяльності, зокрема, на етапі пошуку проектного рішення.

Особистий внесок здобувача. Основні результати дисертаційного дослідження отримані автором особисто. У співавторстві з О.Бойчуком написані: стаття "Предметне середовище як мобільний об'єкт вивчення", де здобувачу належить опис впливу особливостей предметного середовища на формування професійного мислення; стаття "Професійні стимули розвитку проектно-образного мислення в провідних дизайнерських школах", в якій здобувачу належить розгляд формування проектно-образного мислення в американській школі дизайну і харківській школі дизайну.

Апробація результатів дисертації. Отримані результати дослідження були використані в розробці таких лекційних курсів, як "Основи ергономіки і дизайну" у Харківському Національному аерокосмічному університеті "ХАІ" (2001-2002-й рр.); "Основи дизайну", "Основи проектно-культури", "Дизайн у рекламі" у Харківській державній академії культури (2001-2003-й рр.). Окремі наукові положення дисертації були використані при підготовці і проведенні міжвузівських "Олімпіад з дизайну" та в навчальному процесі з дисципліни "Проектування" за спеціальністю "Дизайн". Задачі, зміст і методологія дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри "Дизайн" Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Основні положення дисертації пройшли апробацію у вигляді доповідей на таких науково-методичних конференціях, симпозіумах і семінарах: Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні питання підготовки та перепідготовки фахівців у галузі дизайну та ергономіки в сучасному суспільстві" (Харків, ХХІІІ, 1998 р.), Міжнародний симпозіум "Мистецька школа напередодні ХХІ-го тисячоліття" (Львів, ЛАМ, жовтень 1999 р.), Всеукраїнська науково-методична конференція "Вища художня та дизайнерська освіта на порозі ХХІ-го століття" (Харків, ХХІІІ, червень 2000 р.), Всеукраїнська науково-методична конференція "Система розвитку творчих здібностей обдарованої особистості" (Харків, березень 2000 р.), Міжнародний науково-практичний семінар "Дизайн-2000" (Херсон, ХТУ, червень-липень 2000 р.), Перший Всеукраїнський форум "Дизайн-освіта 2001", науково-методична конференція "Образотворче мистецтво та дизайн в інформаційному просторі сучасного суспільства" (Харків, ХХІІІ, березень 2001 р.), Всеукраїнська науково-методична конференція "Проблеми художньої та дизайнерської освіти", присвяченої 80-річчю Харківської вищої художньої школи (Харків, ХДАДМ, жовтень 2001 р.), ІІІ Міжнародна науково-практична конференція "Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти та інформаційної інтеграції" (Київ, Інститут реклами, вересень 2002 р.), ІV Міжнародна науково-практична конференція "Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: наука, освіта, бізнес" (Київ, Інститут реклами, вересень 2003 р.), наукова конференція професорсько-викладацького складу академії за підсумками роботи у 2003-2004 н.р. (Харків, ХДАДМ, квітень 2004 р.).

Публікації. Результати проведеного дослідження опубліковані в статтях загальним обсягом 3,2 друк.арк. З них 6 статей, опублікованих у наукових збірниках, затверджених ВАК України, 5 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, трьох додатків. Повний обсяг дисертації (з додатками) – 218 с., додаток А – 20 позицій, додаток Б – 120 ілюстрацій, додаток В – 3 с., список використаних літературних джерел – 200 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми, розглядається стан дослідженості даної проблеми, сформульовані мета і задачі дослідження, означені його об'єкт, предмет, методи, наукова новизна результатів дослідження, теоретичне і практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наводяться дані про апробацію основних результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг роботи.

Перший розділ "**Проектно-образне мислення дизайнера. Історіографія питання**" містить огляд наукової літератури, присвячений особливостям мислення в проектно-художній діяльності дизайнера.

Для науково обґрунтованого уявлення про професійне та проектно-образне мислення дизайнера спочатку подано загальне тлумачення поняття мислення. Мислення трактується як психологічний процес відображення дійсності, вища форма творчої активності пізнавальної діяльності людини, процес ціле- та планоутворення, тобто ідеальне перетворення способів предметно-чуттєвої діяльності, спосіб доцільного відношення до об'єктивної реальності, процес, що відбувається як під час, так і до практичної зміни цих способів. Цей процес у досліджуваних джерелах поданий з різних точок зору. Мислення як процес розв'язання проблемної ситуації розглядав С.Рубінштейн, як діяльність – О.Тихомиров, К.Славська. О.Леонтьєв визначає мислення як процес пізнання про істотні властивості, зв'язки і відносини об'єктивної реальності, здійснюваного в процесі переходу "від явища до сутності". М.Єрмаш виділяє в мисленні "репродуктивну" і "продуктивно-творчу" сторони мислєдіяльності, які, на її думку, взаємозалежні одна від одної.

Проблема мислення в дизайн-діяльності була поставлена в середині 60-х років ХХ-го ст. Г.Щедровицьким. Досліджувати мислення, на його думку, можна на основі зовні вираженої поведінки людей, мови і продуктів мови в двох формах: як образу визначених об'єктів, зображення або відображення; та як процесу або діяльності, за допомогою якої цей образ виникає. Процес мислення в проектній діяльності є також об'єктом дослідження Дж.Джонса. Він розглядає "фундаментальний метод проектування за Метчеттом", основний зміст якого полягає в "навчанні розуміти і контролювати свій спосіб мислення, співвідносячи його зі всіма аспектами проектною ситуації". У.Метчетт запропонував використовувати такі "режими" мислення, як "мислення стратегічними схемами", "мислення в паралельних площинах", "мислення з

декількох точок зору", "мислення образами". "мислення в основних елементах". Всі ці режими спрямовані на розуміння контролю і пристосування мислення до задач проектування.

В.Сидоренко відзначав особливу вагу художнього мислення як основного способу системного формоутворення світу в тому значенні, яке воно мало за часів античності і в середні віки. Властива художньому мисленню установка на розв'язання надзавдання як прориву до досконалості надає творчості дизайнера і її продуктам власне проектний характер. Поняття "художнє мислення", на думку В.Глазичева, несе в собі естетичну програму, є свого роду зіпком з цілісною художньою культурою часу проектування.

У процесі наукових досліджень Е. де Боно, П.Енгельмейєра, Н.Валькової, В.Мироненка, В.Даниленка виявлений особливий "тип" мислення – "творче мислення". В.Даниленко визначає його як процес розв'язання складних проектних задач, а також набуття нових знань. І.Попов, О. Ремизова, Е.Тарасов розглянули мислення як особливий вид людської діяльності, орієнтований на фіксацію проектного задуму в особливих знакових формах і визначили його як "композиційне мислення".

Ще однією важливою особливістю мислення дизайнера є візуалізація мислєдіяльності. Цю особливість, обумовлену поняттям "візуальне мислення", розглядають Р.Арнхейм, Н.Вергілес, Г.Вучетич, В.Гордон, В.Зінченко, В.Муніпов, О.Шило. Візуальне мислення, на думку названих авторів, - це діяльність, продуктом якої є процес породження нових образів, створення нових візуальних форм, що несуть певне смислове навантаження і роблять значення візуалізованими.

На сьогодні у зв'язку з актуалізацією "екологічної складової" у проектній культурі, основні особливості якої позначені в монографії К.Кондратьєвої, формується екологічне мислення. М.Епштейн визначив цей вид мислення як "нову дисципліну розуму", що виникає у зрілий період його розвитку, коли розум вже не може задовольнятися прикладною функцією. В.Даниленко відзначає, що екологічне дизайнерське мислення повинне передбачати проектування, орієнтоване на безвідходне виробництво.

Проектність як визначальну стильову рису сучасного мислення та одну з найважливіших типологічних ознак сучасної культури розглядав В.Сидоренко. Розуміння проектності як "стилю мислення", за В.Сидоренком, відповідає новому становищу людини в сучасному світі. Взаємовідносини людини з довкіллям актуалізували проблему культурно-типологічного статусу проектності. значення проектування в історичному самовизначенні культури. Проектне мислення, на думку В.Даниленка, являє собою складний синтез усіх форм і видів інтелекту – чуттєвого і раціонального, дієво-образного і дискурсивного, репродуктивного і творчого. При цьому основною рисою синтетичного, повного мислення є його органічність, "життєвість", "життєподібність", що дозволяє протиставляти його технократичному ідеалові штучного інтелекту.

Передбачення – "прогностичне мислення" і здогад – "евристичне мислення" – це два виду мислення в процесі дизайн-діяльності, які тісно

взаємопов'язані між собою. Їх інтеграція репрезентовано в роботах О.Шлієнкової і В.Пузанова. В.Пузанов вводить термін "інтелектуальний розшук" для розкриття природи мислення дизайнера. Єдність образного і логічного мислення знайшла відображення в роботах О.Чернишова, О.Устинова.

Мислення дизайнера характеризується широким спектром професійних здібностей, які можна класифікувати за двома групами:

- 1 – "раціональні", які базуються на таких якостях, як аналіз і логіка;
- 2 – "підсвідомі", в які входять інтуїція, інсайт, проектна уява, фантазія.

Ці здібності розглядають Г.Уоллес, О.Гулига, К.Славська, Н.Криворучко (інсайт), В.Даниленко, Г.Єрмаш, В.Моляко (інтуїція), Н.Валькова, О.Генісаретський, П.Хілл (проектна уява, фантазія).

Для процесу формування проектно-образного мислення дизайнера дуже важлива "естетична" рефлексія. Відповідно до теоретичної концепції В.Сидоренка, "естетична" рефлексія – це здатність моделювати соціально-культурне середовище як цілісний універсум у єдності його об'єктивної доцільності і суб'єктивно-ціннісного переживання людської свідомості. О.Вахонін увів поняття "тематичної рефлексії" як одну з основ системної організації процесів дизайнерського проектування. "Тематизм" є "конструктивною одиницею дизайнерського мислення".

Проблему взаємодії проектно-образного мислення і поняття "візуальна культура" розкриває Ю.Грабовенко. Він розуміє візуальну культуру як поняття збірне, яке включає культуру "візуального споглядання" і культуру "проектного візуального мислення", як інтеграцію графічних знань і навичок.

Одним із принципів мислення дизайнера є "морфологічна трансформація". В.Сьомкін вважає його одним зі стилеутворюючих засад у сучасній культурі і процедурі проектного мислення. Закономірності вікової динаміки становлення проектно-образного мислення дизайнера досліджені І.Шмалько, що визначається, з одного боку, специфікою зв'язку з системою дизайнерської підготовки, цілісністю процесів виховання, а, з іншого, - ставленням особистості до такої системи освіти, як школа.

Проведений системний аналіз наукових досліджень поняття "мислення в проектно-художній діяльності" дав можливість сформулювати наступне визначення професійного мислення дизайнера. Професійне мислення дизайнера – це цілеспрямований процес творчого переосмислення дійсності у застосуванні до об'єкту проектування і пов'язаних з ним проблем формоутворення.

У другому розділі "**Проектно-образне мислення дизайнера і засоби його активізації**" подана методологія дослідження, розкриті особливості і дана дефініція проектно-образного мислення дизайнера, визначені фундаментальні й евристичні засоби формування проектно-образного мислення. Розглянуто структуру і методи проведення проектного експерименту, спрямованого на активізацію проектно-образного мислення дизайнера.

У підрозділі "**Методологія дослідження і основні теоретичні підходи до аналізу проблеми проектного образу в дизайні**" розкрита методологія

дослідження, що ґрунтується на фундаментальних роботах В.Сидоренка, О.Генісаретського, А.Раппопорта, Дж.Джонса. Загальнотеоретичною базою роботи стали праці К.Кантора, В.Біблера, В.Розіна, Г.Щедровицького, В.Дубровського, Е.Григор'єва, О.Іконникова, В.Аронова, С.Хан-Магомедова, К.Альтшуллера, В.Рунге, Л.Виготського. В основі методології дослідження лежить новий етап розвитку проектної культури, а саме – синтез художності і проектності, означені в дослідженнях О.Генісаретського і В.Сидоренка. В.Сидоренко визначив завдання "проблематизуючого проектування" й означив феноменологічний метод, характерний для вивчення проектної творчості.

Міждисциплінарний характер роботи обумовив використання різних методів аналізу. Зокрема, системний підхід дозволив визначити необхідність розв'язання теоретичної проблеми про значення сутності сучасного наукового знання щодо особливостей мислення дизайнера, виявити та проаналізувати основні складові даного виду мислення; метод абстрагування був застосований у процесі вивчення особливостей формування проектно-образного мислення дизайнера у вищих школах дизайну; метод систематизації і ретроспективного аналізу дозволив виявити особливості формування мислення на основних етапах становлення і розвитку дизайн-діяльності; метод екстраполяції був використаний для аналізу фундаментальних і евристичних засобів активізації проектно-образного мислення дизайнера; метод моделювання був застосований при проведенні проектного експерименту з моделювання навчально-методичних засобів активізації проектно-образного мислення.

Специфіка дослідження дозволила вважати, що дизайн безпосередньо зв'язаний з мистецтвом, і тому в професійній термінології словосполучення "художній образ" використовується так само часто, як і "проектний образ".

Аналіз поняття художнього образу в дизайні спирається на дослідження таких авторів, як П.Флоренський, Г.Єрмаш, С.Раппопорт, а в контексті дослідження особливостей проектно-образного мислення дизайнера його аналізували такі автори, як Г.Демосфенова, Л.Дорогова, О.Іконников, В.Плішевський, Я.Пундик, В.Сидоренко, О.Хмелевський, О.Чернишов.

Одним з масштабних і узагальнюючих досліджень "художнього образу" у дизайні є робота Л.Дорогової, у якій вона трактує "художній образ" з погляду наближення художнього пізнання до об'єктивної дійсності. Цей образ досягає конкретного, але завжди не повного ступеня адекватності художнього пізнання. У художньому образі знаходить своє вираження функція предмета, його призначення, переосмислення відповідно до художніх завдань, художнього стилю, національних особливостей, рівня науково-технічного знання. Художній образ являє собою результат добору типових рис предмета або явища, що знаходить своє втілення в композиції, у доборі матеріалу, у виборі форми і кольору, декоративних елементів. "Художність – внутрішній образ проектності, а проектність – діяльний модус художності". Ця теза належить В.Сидоренку.

Проектний образ – це, по-перше, ідеальний об'єкт або художня модель, створена уявою дизайнера, у якій відбивається реальний світ; по-друге, це цілісна, завершена у своїй побудові художня форма, у якій всі частини узгоджені одна з одною і з цілим відповідно до змісту, що виражається в цій

формі; по-третє, - це предметно виражений зміст. Здатність моделювати в ідеальних об'єктах світу, що мають конкретну проектно-почуттєву форму, складає пізнавальну силу образного мислення. Значення перетворення речі виробляється образним мисленням дизайнера. Це завдання перетворення речі в інший тип. Для її розв'язання дизайнер застосовує цілий ряд образних засобів, таких, як метонімія і метафора, символ і алегорія, омонім і синонім. Ці засоби смислоутворення дають дизайнерові можливість виявити сховані соціально-культурні значення об'єкту проектування. Система образних засобів визначається конкретним змістом проекрованої речі, тому творчі можливості для застосування образного підходу до діяльності дизайнера безмежні. Цілісність і свідомість – основні характеристики проектного образу в дизайні. Вони формують три аспекти методики образного підходу: художнє моделювання соціально-культурних ситуацій, композиційне формоутворення об'єктів предметно-просторового середовища і смислоутворення проектно-художнього образу об'єктів дизайну.

Теоретичні підходи до аналізу проблеми проектного образу в дизайні дозволили визначити специфічний і головний вид мислення дизайнера – проектно-образне мислення. Проектність – це основа професійного мислення дизайнера, мислєдіяльність, обумовлена специфікою дизайн-процесу, образність – це властивість творчого мислення, яким є мислення дизайнера.

На підставі такого твердження можна дати наступну дефініцію поняття "проектно-образне мислення дизайнера". Проектно-образне мислення дизайнера – це специфічна форма мислєдіяльності, що базується на художніх, соціально-культурних, конструктивно-технологічних, екологічних уявленнях про об'єкт розробки і на пов'язаній з цим процесом естетичній рефлексії.

У підрозділі "**Фундаментальні засоби активізації проектно-образного мислення дизайнера**" представлені існуючі методи, прийоми, спрямовані на активізацію мислення в процесі навчального проектування.

Засоби активізації проектно-образного мислення, визначені як фундаментальні, розроблені та апробовані в середині минулого століття методологом проектно-діяльності Дж.Джонсом і психологом А.Осборном. Ці засоби екстрапольовані в сферу сучасної проектно-діяльності дизайнера майже без зміни їхнього основного змісту, впроваджені у практику багатьма відомими фахівцями та фірмами. Фахівці проектно-художньої діяльності використовували їх в процесі проведення проектних семінарів "ІНТЕРДИЗАЙН" і так званих "ділових ігор". Фундаментальні засоби спрямовані на генерування проектних ідей і сприяють розвитку таких якостей проектного мислення дизайнера, як креативність, швидкість, гнучкість. Методологи дизайну розглядають ці засоби як "вправи з розвитку проектного мислення" і вважають їх ефективним засобом "тренування" проектно-ї уяви. Такими методами є: "метод мозкового штурму", "синектика", "ліквідація тупикової ситуації", "метод дерева цілей".

У підрозділі "**Евристичні засоби активізації проектно-образного мислення дизайнера**" розглянуті засоби, засновані на "евристиці" – науці про творче мислення.

Евристичні засоби допомагають прискорити процес розв'язання проектних завдань, не звертаючись до повного перегляду варіантів рішень. У дизайні використовуються найпростіші евристичні способи активізації проектно-образного мислення, і вони розглядаються як можливі шляхи керування або контролю за процесом творчого пошуку проектного рішення. Ці засоби були розроблені дизайнерами-педагогами Б.Клубиковим і С.Даниловим. Евристичні засоби поєднуються в наступні групи: "розширення проектною уяви", "тренування зорової пам'яті", "розширення об'ємно-просторового мислення", "сприйняття", "вираження проектною ідеї в матеріалі". Евристичні засоби були переосмислені та екстрапольовані на предмет дослідження.

У підрозділі "Особливості проведення проектного експерименту з моделювання засобів активізації проектно-образного мислення дизайнера" представлено структуру, методику і прийоми проведення експерименту, проаналізовано його ефективність у процесі підготовки дизайнерів.

Проектно-експериментальне моделювання можна розглядати як один із напрямків проектних досліджень, в якому поєднуються практичні й теоретичні підходи у дизайні. У контексті даного дослідження були використані проектно-художнє ескізування і макетування як типові форми художнього моделювання, як. Проведення експерименту має навчально-методичний зміст, і такий підхід у системі дизайн-освіти нагадує курси "пропедевтики", що вважаються фундаментом формування проектного мислення дизайнера. При проведенні експерименту підкреслюється художній зміст моделювання, і увагу акцентовано на відстороненому "формопороджуючому" рівні проектного експериментування. Саме тому у даному експерименті предметом моделювання була не форма об'єкта, а, в першу чергу, абстраговані від утилітарного призначення засоби активізації проектно-образного мислення, тобто навчально-методичні завдання, тести й "інтелект-карти". Тематика експерименту була побудована відповідно до проектно-художньої позиції автора дослідження.

Проектно-художня позиція експериментального моделювання навчально-методичних засобів активізації проектно-образного мислення дизайнера визначалась наступними положеннями. Однією з істотних властивостей сучасної культури є її всепроникна проектність, що введена в систему освіти на всіх рівнях як актуальна її цінність і зміст, як тип і культура мислення. Отже, моделі побудови освіти реалізують інтеграцію різних знань, дисциплін, видів діяльності, що притаманні проектній культурі і дизайнерській творчості. Друге положення базується на особливостях сучасного етапу розвитку проектною культури, що характеризується інтеграцією художнього і проектного авангарду і, відповідно, визначеного як "інший авангард". Ще одна позиція пов'язана з тим, що на сучасному етапі проектною культури художні стилі втрачають свою "канонічність", більше не впливають один з одного, підкоряючись логіці природного історичного часу, а множаться в просторі культури, існують, перемішуються, що характеризується як "нова еkleктика". Наступна позиція будується на домінуванні в проектній творчості такого напрямку, як екологічний, особливості якого представлені в роботах К.Кондратьєвої та О.Орлової. Також важливою позицією є взаємозв'язок національних і

інноваційних тенденцій формоутворення об'єктів дизайну, що в останні роки розробляє В.Даниленко. Суттєвий вплив на проектно-художню позицію здійснює принцип "безаналогового проектування", основні методологічні елементи якого використані О.Бойчуком у робочій програмі з дисципліни "Проектування" ХДАДМ. Ключовою ознакою експерименту є самовизначення й динамічний розвиток у художньо-проектній творчості феномену рефлексії, взаємодія рефлексивних естетичних позицій у "самоцінності" художньої свідомості: тотожність, нетотожність, завершення. Орієнтація на виявлення автором дисертаційного дослідження основних властивостей проектно-образного мислення (інсайту, інтуїції, фантазії, проектої уяви), а також основних засобів смислоутворення художньо-образного проектування (метонімії, метафори, символу, алегорії, омоніма, синоніма) стала однією з основних позицій експериментального моделювання. Тематика навчально-методичних засобів була сформована на основі прикладів, узятих зі сфери проектої культури дизайну, які засвідчують наявність у них необхідних принципів і прийомів художнього формоутворення. Експеримент проводився за організаційною схемою, що включає три етапи: підготовчий (розробка змісту завдань); робочий (цикл основних занять); заключний (демонстрація заданого засобу). Навчальні завдання проводилися у формі короткотривалої вправи. Виконуючи цю вправу, учасники експерименту здійснювали пошук і розробку графічних і об'ємних "моделей".

У результаті проектного експерименту були розроблені такі навчально-методичні засоби активізації проектно-образного мислення, до яких ми віднесемо такі, як от: короткотривалі завдання з формування уявлень про семантику і розвиток "артистичного компонента", короткотривалі завдання в структурі олімпіад з дизайну, експериментальні завдання на розвиток "екологічного" мислення дизайнера, завдання на реалізацію принципу "дизайн-рециклінг", "природні аналоги", "аналітичний малюнок", завдання на основі "міфопоетичних образів", завдання на основі "макрофотографії" ("спосіб Блосфельда"), "самоколаж", завдання на виявлення незвичайних візуальних образів, завдання на основі візуальних ефектів (в тому числі "суперграфіку"), завдання на створення "інтерпретованих" об'єктів і "проникнення в структуру об'єкта", "інтелект-карти", а також тести, спрямовані на виявлення просторового мислення студента.

У третьому розділі "**Особливості формування професійного мислення у вищих школах дизайну**" розглянута специфіка формування проектно-образного мислення на різних етапах становлення дизайн-освіти, а також у системі підготовки спеціалістів у сучасних школах дизайну.

У підрозділі "**Формування професійного мислення на етапах становлення дизайн-освіти**" представлені етапи формування проектно-образного мислення дизайнера в різних історичних умовах.

В історії дизайн-освіти можна виділити три ключових етапи, у яких визначається проблема формування професійного мислення дизайнера. Перший етап пов'язаний із формуванням уявлень про "промислове мистецтво". Другий – зі створенням перших художньо-промислових шкіл у Європі. Третій – зі

створенням дизайнерських шкіл "нового типу", насамперед таких, як Баугауз у Німеччині і ВХУТЕМАС-ВХУТЕІН у Росії. На першому етапі почався процес формування уявлення про проектно-художню діяльність та про її вплив на соціокультурний розвиток суспільства. Протягом цього етапу існував розрив між класичною архітектурно-художньою методикою і новими проектно-художніми засобами. Результатом другого етапу було створення принципово нової методології навчання, яка базувалася на активному експерименті з матеріалом. На третьому етапі відбулася зміна парадигми проектного мислення, на яку вплинули такі авангардні течії в мистецтві, як кубізм, супрематизм, неопластицизм, конструктивізм, абстракціонізм. Водночас перед студентами, що навчалися промислового мистецтва, було поставлене завдання вивчати об'єктивні закономірності природної морфології, що сприяло розвитку розуміння загальних законів побудови естетичної промислової форми. Навчання було орієнтовано на формування "експериментально-творчого" типу мислення на основі виявлення фізико-механічних властивостей форми, яке частково було реалізовано через експериментальне макетування. Даний метод дозволяв активізувати такі якості мислення, як фантазія, просторова уява, комбінаторні та композиційні здібності учня.

В основу такого навчання були покладені індивідуальні навички й особливості професійного мислення відомих художників та архітекторів початку ХХ-го століття: А.Ван де Вельде, Й.Ольбрихта, В.Гропіуса у Німеччині, Й.Гофмана, К.Мозера в Австрії, піонерів вітчизняного дизайну О. Родченка, В.Татліна, Л. Попової, В.Єрмілова, архітектора М. Ладовського.

Методика навчання А.Ван де Вельде в одній з перших художньо-промисловій школі Німеччини була спрямована на вивчення внутрішніх зв'язків елементів композиції і на формування об'ємно-просторового мислення. У системі навчання школи Баугауз у Німеччині процес формування мислення дизайнера був заснований на експериментальній діяльності. Дизайнери-педагоги прагнули розвивати в учнів здатність перетворювати сприйняття форми в ясний і завершений образ. В експериментальних курсах педагогів школи Баугауз І.Гтена, Л.Мохоль-Нагі і Й.Альберса відбувався розвиток мислення студента в структурі тріади "художній образ – конструкція – економіка". Система завдань І.Гтена була орієнтована на розвиток здібностей і, відповідно, навчальні завдання на першому етапі навчання повинні були ці здібності демонструвати викладачеві вже від початку навчання й руйнування стереотипів, які дозволяють дати поштовх зростанню оригінальності мислення студентів. І.Гтен підкреслював особливу важливість "чуттєвого" вивчення матеріалу для майбутніх архітекторів, ремісників, промислових "дизайнерів". Робота над конкретним завданням базувалася на принципі: "пережити – усвідомити – зуміти". Для методики викладання Л.Мохоль-Нагі були характерні оригінальність і суб'єктивність, він бачив призначення свого курсу в пошуку "чистих" закономірностей художньої форми. Метою цього курсу було співвіднесення образного сприйняття і раціонального мислення студента. Побудову художньої форми Л.Мохоль-Нагі базував на співвідношеннях формоутворення основних композиційних компонентів – точки, лінії, площини,

а також засобів композиції і вивченні особливостей побудови об'ємної форми. У процесі формування мислення акцент робився на вивченні конструкції. У завданнях Л.Мохоль-Нагі пропонував студентам на основі опанування "оптико-кінетичної пластики", яка дозволяла "більш жваво" зрозуміти і відчутти простір, побачити "саму суть" просторової конструкції. Й.Альберс надавав велике значення розвитку "економічного мислення", при цьому відокремлювалися "вправи з матеріалами" від "вправ з матерією". У "вправах з матеріалами" вивчалися властивості матеріалів: міцність на розрив, стислість, згин, а у "вправах з матерією" вивчався зовнішній прояв на поверхні матеріалу характерних для нього властивостей.

Процес навчання в школі ВХУТЕМАС-ВХУТЕІН, значною мірою, був побудований на методиці таких педагогів, як М.Ладовський, О. Родченко, Л. Попова. Зокрема, для методики навчання М.Ладовського був характерний макетний спосіб і "психоаналітичний метод". О.Родченко в методиці викладання послідовно реалізував систему формування мислення дизайнера на основі ряду завдань і відсторонених вправ. Його методика характеризується логіко-конструктивним підходом до навчання. Л. Попова пропонувала "експериментальний спосіб", покладений в основу формування проектно-образного мислення, який вона реалізувала в системі абстрактних формальних завдань. У структурі ВХУТЕМАС-ВХУТЕІН існували два головних принципи розвитку професійного мислення: перший наголошував на пізнанні культури речі, другий – на пізнанні культури матеріалу.

Формування проектно-образного мислення в Ульяновській вищій школі дизайну (Німеччина) було пов'язане з основними етапами розвитку школи. На першому етапі формувалася прикладний тип професійного мислення, суть якого полягала в розвитку творчої інтуїції і придбанні практичних навичок. На другому етапі перевага була на боці "кібернетичної моделі творчості", спрямованої на формування у студентів програмності проектного мислення. Деякі положення системи підготовки дизайнерів в Ульяновській школі актуальні й на сьогодні, насамперед, так званий принцип синкретичності художніх і техніко-економічних знань.

У підрозділі "**Аналіз особливостей формування проектно-образного мислення в сучасних дизайнерських школах**" розкривається специфіка формування мислення дизайнера в основних європейських школах дизайну.

На сучасному етапі підготовки дизайнерів можна виділити три умовно означених "моделі" формування проектно-образного мислення: корпоративну, характерну, в першу чергу, для американської системи підготовки дизайнерів; раціональну, притаманну німецьким школам дизайну; ситуаційну, найбільш типову для системи дизайн-освіти в Україні.

Подальше виявлення особливостей формування проектно-образного мислення проводилося на основі аналізу методики навчання в трьох провідних сучасних вищих школах дизайну: у Вищій школі мистецтв і дизайну Галле-Бург Гібхенштайн (Німеччина), у Московському державному художньо-промисловому університеті ім. С.Строганова, у Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

Базовою передумовою формування мислення дизайнера у Вищій школі мистецтв і дизайну Галле-Бург Гібихенштайн є унікальний за своєю цілісністю курс "Композиційна пропедевтика", впроваджений в навчальний процес Л.Цитцманном та його послідовниками. Він спрямований на опанування абстрактно-образною і технологічною складовими мислення дизайнера, а також орієнтований на отримання стійких навичок абстрактно-логічного мислення, пізнання закономірностей кольорової і пластичної гармонії. У численних вправах наочно демонструються процеси "фізичного розвитку форми". Це загалом пояснює одну з головних переваг методики школи – високу культуру формоутворення. Художня і композиційна пропедевтика в школі Бург Гібихенштайн характеризується розвитком аналітичного мислення дизайнера, при цьому відбувається орієнтація студентів на виявлення закономірностей організації візуального порядку в "природному" і "штучному" середовищі. У методології проведення завдань по-особливному асимільовані теоретичні положення фізики, конструювання, технології, і ці знання передаються студентам найбільш наочними "каналами" сприйняття, що відповідають особливостям дизайнерського уявлення. Розвиток інформаційного мислення у Вищій школі м. Галле відбувається на попередньому аналітичному етапі дизайн-процесу, що має особливі "методи", які спрямовані на активізацію професійного мислення: метод "абстрактно-образних асоціацій", прийоми "об'ємного пошуку", метод "комбінаторного пошуку", принцип "будівельного конструктора", метод "конструктивно-технологічних відповідей", принцип "відкритої форми". Однією з важливих особливостей формування професійного мислення у цій школі є усвідомлення ролі екологічних чинників у дизайні. Цей принцип навчання реалізується в майстер-класі доктора П.Люкнера, який формує нестандартний тип проектного мислення дизайнера шляхом створення реальних екологічних об'єктів. Ефективним засобом розвитку навичок професійного мислення є також тісна взаємодія пластичного образу виробу та виробничої технології. Поняття технологічності – це головна особливість, яка візуально моделюється через відповідну технологію прийомами, засобами і матеріалами в процесі графічного або об'ємного пошуку.

Формування основ професійного мислення в Московському державному художньо-промисловому університеті ім. С.Строганова від самого початку базується на проектному характері підготовки спеціалістів. Основою даного процесу виступає курс "Проектування", в якому студенти опановують конкретні засоби активізації професійного мислення. У цій школі прийнята університетська форма навчання, в якій втілюється принцип диференційованості знань і вмій зі спробами їх інтеграції. Ще однією характерною особливістю Московської школи дизайну є активне засвоєння засобів макетного проектування. Ставлення до макетування в цій школі формувалося на основі традицій Строганівського училища, на виконанні проектів у матеріалі. У методиці Московської школи дизайну виділяються такі напрями навчання, як "біонічний" напрямок та "ігрове навчальне проектування". У процесі навчального проектування в цій школі створюються умови для розвитку уяви, стимулюється асоціативно-образне мислення й,

водночас, забезпечується об'ємно-просторове втілення проектних ідей з елементами імпровізації. Однією з провідних дисциплін у Московській школі дизайну є пропедевтика, яка представлена курсом "Основи композиції". Головна увага в цьому курсі приділяється вивченню структурно-композиційних особливостей об'єктів, а також опануванню засобами вираження художньої ідеї.

Стратегічна лінія формування професійного мислення дизайнера в Харківській державній академії дизайну і мистецтв – це інтеграція художньої і проектної діяльності. Крім цього зауважимо, що в Україні практичне опанування традицій і методів європейських дизайнерських шкіл почалося вже в 70-80-ті роки ХХ-го століття в процесі постійних контактів харківських дизайнерів зі своїми колегами із Німеччини, держав Балтії, Росії. Найбільш ефективний вплив на формування професійного мислення дизайнера відбувається в процесі навчання з дисципліни "Основи формування", її методологічною особливістю є осягнення студентами засобів композиції. Ще однією особливістю формування професійного мислення є серія короткотривалих навчальних завдань, метою яких є активізація творчого мислення дизайнера, розвиток інтуїції, а однією з відмінних рис є побудова завдань, які створюють передумови для продуктивного творчого мислення. У 80-х роках ХХ-го століття проведений перехід від традиційної "конвеєрної" форми навчання до системи "чотирьох вертикалей", який дав більш широкий і вільний вибір методів і напрямків у розвитку професійного мислення. Він базується на підтвердженню практикою прагнень творчої особистості до самоствердження, що досягається шляхом поглибленої індивідуально-персоніфікованої діяльності, в межах таких, умовно позначених напрямків, як "арт-дизайн", "інженерний дизайн", "концептуальний дизайн", "екологічний дизайн". Ще однією особливістю формуванню професійного мислення дизайнера в Харківській школі дизайну є концепція "перспективної морфології", яка передбачає засвоєння нових "формотипів" на основі синтезу досягнень технології й організації процесу проектування за методом "прогнозування ідей". Концепція "перспективної морфології" є підґрунтям якісно нового типу мислення проектанта, характерного для "дизайнера-винахідника". Сучасна система формування професійного мислення в Харківській школі дизайну ґрунтується на принципі підготовки навчання дизайнера-універсала на основі поетапного "впровадження" у свідомість студента ланцюга взаємопов'язаних понять, знань і навичок, здатних допомогти адаптуватися майбутньому фахівцю до різноманітних проявів в професійній культурі. Універсальне дизайнерське мислення ґрунтується на експериментальних, аналітичних, образотворчих методах проектування. В останні роки в системі навчання особливо виділяється "екологічний напрямок", який вплинув на формування так званого "безаналогово-образного" мислення дизайнера. Об'єктами дизайн-розробок студентів стали вироби з альтернативними джерелами енергії, транспорт для екстремальних ситуацій, системи збору та утилізації відходів, екологічні селища тощо.

ВИСНОВКИ

Висновки дисертації узагальнюють дослідження особливостей формування проектно-образного мислення дизайнера.

1. Аналіз наукової літератури, присвяченої особливостям мислення в проектно-художній діяльності, дозволив виявити різночитання у сучасному фаховому тлумаченні терміна "мислення" стосовно сфери дизайну. Виявлено основні формулювання, що характеризують мислення, основні його режими і типи: "мислення в основних елементах", "мислення образами", "мислення з декількох точок зору", мислення в паралельних площинах", "мислення стратегічними схемами", "творче мислення", "композиційне мислення", "екологічне мислення".

2. Визначені базові складові професійного мислення дизайнера: проектність та образність, а також такі його основні якості, як логіка, інтуїція, фантазія, проектна увага, інсайт, пам'ять. Наведено розгорнуту характеристику цих якостей.

3. Дано визначення поняття "професійне мислення дизайнера". Професійне мислення дизайнера - це цілеспрямований процес творчого переосмислення дійсності в застосуванні до об'єкта проектування і зв'язаних з ним проблем формоутворення. Щодо до більш загального терміну, яким є "професійне мислення дизайнера", поняття "проектно-образне мислення дизайнера" виступає більш частковим. Це дозволяє визначити його як специфічну форму мислєдїяльностї, що ґрунтується на художніх, соціокультурних, конструктивно-технологічних, екологічних уявленнях про об'єкт розробки і на пов'язаній з цим процесом естетичній рефлексії.

4. Виявлено, систематизовано і розроблено засоби активізації проектно-образного мислення дизайнера, які об'єднано в три групи: "фундаментальні", "евристичні" й "навчально-методичні". До перших двох груп ми відносимо методи, а саме "методи генерування проектних ідей" і "методи керування творчим процесом". До третьої групи входять навчально-методичні засоби: короткотривалі завдання з формування уявлень про семантику й знаковість форми і розвитку "артистичного компонента", "аналітичний малюнок", експериментальні завдання на розвиток екологічного мислення дизайнера, завдання на реалізацію принципу "дизайн-рециклінг", "природні аналоги", олімпіади з дизайну, завдання на основі "міфопоетики", завдання на основі "макрофотографії" ("спосіб Блосфельда"), "самоколаж", завдання на "виявлення незвичайних візуальних образів", завдання на візуальні ефекти (у тому числі "суперграфіку"), завдання на створення "інтерпретованих" об'єктів і "проникнення в структуру об'єкта", "інтелект-карти", а також тести, спрямовані на виявлення об'ємно-просторового мислення дизайнера.

5. У процесі аналізу історичного матеріалу, присвяченого особливостям формування професійного мислення дизайнера, визначено, що мислення дизайнера на етапі становлення "промислового мистецтва" виступало, здебільшого, як художньо-образне з окремими елементами проектності. Показано, що на другому етапі головною особливістю формування

професійного мислення дизайнера в системі навчання школи Баугауз (Німеччина) був практичний експеримент із матеріалом, що здійснювався в структурі тріади "художній образ - конструкція - економіка". У московській вищій школі ВХУТЕМАС-ВХУТЕІН основою формування професійного мислення дизайнера була система експериментальних практичних завдань з матеріалом, при цьому перевага віддавалася таким двом принципам розвитку мислення, як "пізнання культури речі" і "пізнання культури матеріалу". Дано оцінку основним етапам формування професійного мислення в Ульмській вищій школі дизайну (Німеччина), позначеним як "прикладний" і "програмний". Показано, що тільки синкретизм художніх і техніко-економічних знань та навичок забезпечує ефективність процесу формування професійного мислення дизайнера. Визначено типові "моделі" формування проектно-образного мислення: "корпоративну", характерну для американської системи дизайн-освіти; "раціональну", властиву європейській, особливо німецькій, системі дизайн-освіти; "ситуаційну, притаманну "пострадянській" системі дизайн-освіти і, значною мірою, українській.

6. Порівняльний аналіз моделей навчання у провідних дизайнерських школах європейських країн (Німеччини, України, Росії) дозволив виявити регіональні особливості формування проектно-образного мислення дизайнера. Для Вищої школи мистецтв і дизайну Галле-Бург Гібіхенштайн, насамперед, характерний тісний зв'язок навчального проектування з реальною технологією виробництва, що забезпечує формування раціонального типу мислення дизайнера. У Московському державному художньо-промисловому університеті ім. С.Строганова найбільш виразно реалізується "матеріалознавчий" підхід, тобто навчання фаховим навичкам через макетування і розуміння особливостей матеріалу. Щодо Харківської державної академії дизайну і мистецтв, то для неї характерним є формування гнучкого мислення "дизайнера-універсала", що базується на інтеграції художніх і проектних знань, низки взаємопов'язаних уявлень про концепцію перспективної морфології.

7. Матеріали дисертації відкривають перспективи для подальшого наукового дослідження в напрямку поетапного процесу формування мислення дизайнера. Необхідним також є проведення дослідження по вивченню впливу мультимедійних технологій на процес його формування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Бойчук О.В., Турчин В.В. Предметне середовище як мобільний об'єкт вивчення // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті: 3б. ст. – Харків: ХХПІ, 1998. - №4-5. – С. 112-113.
2. Турчин В.В. Инновационные средства активизации проектно-образного мышления дизайнера // Вісник Харків. держ. академії дизайну і мистецтв. – Харків: ХДАДМ. – 2004. - №1. – С.126-132.
3. Турчин В.В. Использование принципа "рециклинг-дизайн" в процессе формирования профессионального мышления // Вісник Харків. держ. академії дизайну і мистецтв. – Харків: ХДАДМ. – 2003. - №1. – С.133-139.

4. Турчин В.В. Історичне підґрунтя дизайнерської дидактики та реформа художньо-промислової освіти на початку століття // Традиції та новачії у вищій архітектурно-художній освіті: Зб. ст. – Харків: ХХПІ, 1999. - №4-5. - С. 169-171.
5. Турчин В.В. Система розвиваючих дизайн-об'єктів як елемент формування проектно-образного мислення // Традиції та новачії у вищій архітектурно-художній освіті: Зб. ст. – Харків: ХХПІ, 1999. - №1. – С. 32.
6. Турчин В.В. Фактор професіонального мислення в контексте сучасних проблем дизайн-освіти // Традиції та новачії у вищій архітектурно-художній освіті: Зб. ст. – Харків: ХДАДМ, 2003. - №3-4., 2004. - №1-2. – С. 127-131.
7. Бойчук О.В., Турчин В.В. Професійні стимули розвитку проектно-образного мислення у провідних дизайнерських школах // Реклама і дизайн ХХІ сторіччя: освіта, культура, економіка / Вісник наукових праць інституту підприємництва, права і реклами. – К.: Інститут підприємництва, права і реклами, 2001. – Випуск 2. – С. 85-86.
8. Турчин В.В. Базові аспекти процесу формування проектно-образного мислення // Вісник Харків. держ. академії дизайну і мистецтв. – Харків: ХДАДМ. – 2002. - №6. – С.265-267.
9. Турчин В.В. Нова модель розвитку проектно-творчої активності // Вісник Харків. художньо-пром. ін-ту. – Харків: ХХПІ, 2000. – Вип. 2. – С. 94-96.
10. Турчин В.В. Опосередовані фактори активізації проектно-образного мислення // Вісник Харків. держ. академії дизайну і мистецтв. – Харків: ХДАДМ. – 2001. - №5. – С.88-90.
11. Турчин В.В. Роль мистецької освіти у формуванні системи розвиваючих дизайн-об'єктів (РДО) // Вісник Харків. художньо-пром. ін-ту. – Харків: ХХПІ, 2000. – Вип. 3. – С. 211-214.

АНОТАЦІЇ

Турчин В.В. Особливості формування проектно-образного мислення.

– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 05.01.03 – технічна естетика. Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків, 2004.

Дисертація присвячена вивченню комплексу проблем, що стосуються специфіки процесу формування проектно-образного мислення дизайнера як основної складової його професійної підготовки. Автором введено нові поняття "професійне мислення дизайнера" та "проектно-образне мислення дизайнера", останнє підкреслює інтеграцію його базових складових: проектності й образності.

У роботі представлені існуючі фундаментальні, евристичні засоби, а також запропоновані автором проектного експерименту навчально-методичні засоби активізації проектно-образного мислення дизайнера, що розвивають почуття форми, ритму, кольору, матеріалу. У дисертації наданий аналіз

принципів формування професійного мислення в різних історичних умовах. Значну увагу приділено розгляду принципів, методів і прийомів навчання в різних сучасних європейських школах дизайну, що ефективно впливають на процес формування професійного мислення. Результати дисертації можуть бути трансльовані в площину сучасного мистецтвознавства, проектно-художньої практики і педагогіки.

Ключові слова: дизайн, дизайн-освіта, професійне мислення, проектно-образне мислення, рефлексія, засоби і методи активізації мислення, проектний експеримент.

Turchin V.V. Specific of Formation of Designer's Creative Thinking. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree (Fine Arts) by speciality 05.01.03 – Technical Aesthetics. Kharkiv State Academy of Design and Arts. Kharkiv, 2004.

The thesis deals with the complex of problems related to the specificity of the process of formation of a designer's creative thinking, as a main constituent of its professional education. The author introduced new notions, "a designer's professional thinking" and "a designer's creative thinking", the latter underlying the integration of its basic constituents: design and creativeness.

In the thesis both the existing fundamental, heuristic means, and the teaching methodical means of activation of the designer's creative thinking proposed by the author of the project experiment developing the sense of shape, rhythm, colour, and material are presented. The principles of formation of professional thinking in different epochs are analysed in the thesis. The principles, methods, and techniques of teaching in different modern European schools of design that make positive influence on the process of formation of a designer's creative thinking are more thoroughly. The results of the thesis can be applied in the field of modern fine arts, design artistic practice, and pedagogy.

Key words: design, design education, project and creative thinking, reflection, means and methods of activation, project experiment.

Турчин В.В. Особенности формирования проектно-образного мышления дизайнера. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 05.01.03 – техническая эстетика. Харьковская государственная академия дизайна и искусств, 2004.

Диссертация посвящена изучению комплекса проблем, касающихся специфики процесса формирования проектно-образного мышления дизайнера как основной составляющей его профессиональной подготовки. Подчеркнуто, что в современных условиях все более возрастает роль и эффективность проектных идей. Соответственно, на разных стадиях профессионального обучения возрастает роль сознательного и целенаправленного моделирования творческих ситуаций и задач, обуславливающих формирование высокого уровня профессионального мышления дизайнера.

На основе обобщения ряда научных подходов к рассмотрению мышления в дизайн-деятельности выделяются такие типы мышления дизайнера, как "художественное", "творческое" (или "нешаблонное"), "композиционное", "визуальное", "проектное", "экологическое". В диссертации подчеркивается перспективность понимания сути данных типов мышления в проектной деятельности, акцент в которых делается на гибкости и мобильности познавательных процессов дизайнера, способности прогнозирования ситуации и предвидения хода проектного процесса. Раскрыта специфика "профессионального мышления" применительно к сфере проектно-художественной деятельности дизайнера, а также освещается проблема способов его целенаправленного развития.

Профессиональное мышление дизайнера рассматривается в разных контекстах: как психологический процесс отражения действительности и решения проблемных ситуаций, как особый вид человеческой деятельности, ориентированной на фиксацию проектного замысла в особых знаковых формах. В диссертации установлено, что по отношению к более общему термину "профессиональное мышление дизайнера" термин "проектно-образное мышление дизайнера" выглядит более частным, однако, именно в данном термине отображены главные составляющие мышления дизайнера: проектность и образность.

Обозначены фундаментальные и эвристические средства активизации проектно-образного мышления дизайнера, направленные на развитие рациональных и творческих основ профессиональной деятельности дизайнера. Большое внимание уделено раскрытию структуры и методике проведения проектного эксперимента по моделированию учебно-методических средств активизации проектно-образного мышления, развивающих чувство формы, ритма, цвета, материала. В диссертации рассмотрены этапы формирования проектно-образного мышления дизайнера в разных исторических условиях. Подчеркнута ценность изучения опыта и эффективность методик трех видных европейских школ дизайна: Высшей школы искусств и дизайна Галле-Бург Гибихенштайн, Харьковской государственной академии дизайна и искусств, Московского государственного художественно-промышленного университета им. С.Строганова.

Выводы диссертации могут быть найдены свое применение в сфере художественно-промышленного образования, дизайнерской практики и искусствоведения.

Ключевые слова: дизайн, дизайн-образование, профессиональное мышление, проектно-образное мышление, рефлексия, средства и методы активизации мышления, проектный эксперимент.

Наукове видання

ТУРЧИН Владислав Вікторович

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРОЕКТНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ
ДИЗАЙНЕРА

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

05.01.03 — технічна естетика

Підписано до друку 3.09.2004 Формат 60x84 1/16
Папір «Svetokopir». Гарнітура «Times New Roman». Запов.
Умов. друк. арк. 1,0. Облік видав. арк. 1. Тираж 100
Надруковано в інформаційно-методичному центрі
Головного управління освіти і науки
Харківської Облдержадміністрації
Харків, вул. Сумська. 54

АВ 60.268

ПЕРИ

МИСТ